

I. Zrównoważony rozwój

1. Geografia a zrównoważony rozwój	8
2. Zdrowie – rękąmią długiego życia	12
3. Oświata dla wszystkich	14
4. Tam głód, tu nadmiar	16
ZIEMIA PLUS Dlaczego głodują dzieci?	20
ZIEMIA PLUS Prawa dla kobiet	22
5. W drodze do wspólnego świata	24
GEOGRAFIA AKTYWNIEM + Wykonujemy projekt	28
WIEM, UMIEM, POTRAFIĘ	30

II. Różnice w dobrobycie państw

6. Różnorodność państw	34
7. Co to jest dobrobyt?	38
GEOGRAFIA AKTYWNIEM + Dyskusja „w akwarium”	40
8. Co to jest potencjał ekonomiczny?	42
9. Uniwersalne wskaźniki dobrobytu w państwie	44
ZIEMIA PLUS Demokratyczna Republika Konga – ubogi kraj z bogatymi kopalniami	46
ZIEMIA PLUS Bangladesz – w drodze ze szponów ubóstwa	48
ZIEMIA PLUS Ubóstwo na świecie i na Litwie	50
10. Unia Europejska i my	52
ZIEMIA PLUS Gdzie są granice Europy?	56
11. Silna i słaba Europa	58
12. Co przeszkadza krajom w rozwoju?	62
GEOGRAFIA AKTYWNIEM + Jak sprawić, by karykatura przemówiła?	64
WIEM, UMIEM, POTRAFIĘ	66

III. Zmiany liczby ludności

13. Rozmieszczenie ludności na świecie	70
14. Wzrost zaludnienia na świecie	72
GEOGRAFIA AKTYWNIEM + Badamy piramidy ludności ...	74
15. Indie – już prawie największe na świecie	76
16. Młodniejący i starzejący się światy	78
17. Rozwój demograficzny	80
ZIEMIA PLUS Zmiany demograficzne w Afryce	82
18. Ludność Litwy dziś	84
19. Skutki zmian demograficznych na Litwie	86
20. Rosnące i puszczające regiony Litwy	88
GEOGRAFIA AKTYWNIEM + Lekcja o aktualnościach	90
WIEM, UMIEM, POTRAFIĘ	92

IV. Migracja

21. Migracja ludności na świecie	96
22. Poszukiwania przyszłości w Europie	98
23. Skutki migracji w krajach pochodzenia i pobytu ...	102
ZIEMIA PLUS Uchodźcy przed klimatem	104
24. Migracja mieszkańców Litwy	106
GEOGRAFIA AKTYWNIEM + Dyskusja „za i przeciw”	110
WIEM, UMIEM, POTRAFIĘ	112

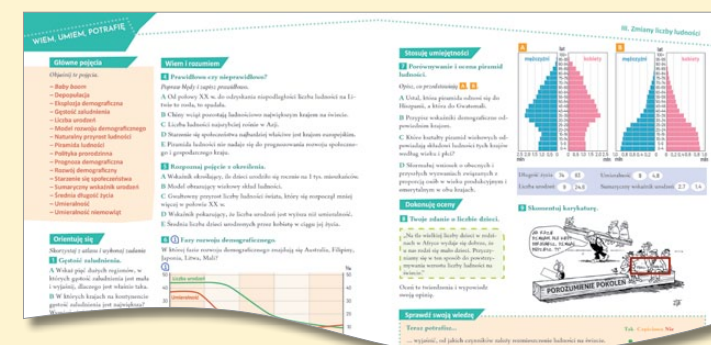
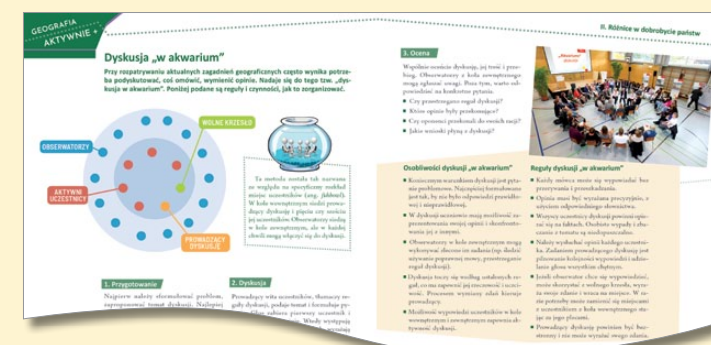
Słowniczek pojęć geograficznych	114
Indeks osób i pojęć	118
Słowniczek polsko-angielski	119
Źródła pisane	119
Źródła ilustracji	120

Z czego się składa podręcznik ZIEMIA?

Wprowadzenie do rozdziału
Otwiera każdy rozdział w podręczniku. Wymienia, co będzie przerabiane w rozdziale i jakie źródła informacji zostaną przy tym użyte.

ZIEMIA PLUS
Te tematy będą pomocne w poszerzeniu i pogłębieniu wiedzy. Na wiele rzeczy pozwolą spojrzeć jak przez lupę.

GEOGRAFIA AKTYWNIEM
GEOGRAFIA AKTYWNIEM +
Te strony służą kształtowaniu nawyków geograficznych i innych i prowadzeniu badań.

WIEM, UMIEM, POTRAFIĘ
W końcu każdego rozdziału możecie sprawdzić i ocenić, jak opanowaliście materiał, przekonać się, czy potraficie stosować różne nawyki geograficzne.

Znak zrównoważonego rozwoju

Wprowadzenie do tematu
nawiązuje do znanego kontekstu, stawia pytania.

Numer tematu

Źródło pisane – dodatkowa informacja, relacje świadków.

Tekst główny tematu
podzielony jest na ponumerowane (T1, T2...) podtematy.

Pojęcia
odpowiadają ogólnemu programowi nauczania.

Czy wiesz? –
podaje imponujące rekordy, fakty.

Zadania
zawsze podane są na żółtym tle.

Słowniczek pojęć geograficznych

Indeks osób i pojęć

Słowniczek polsko-angielski

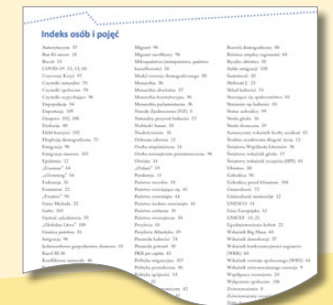
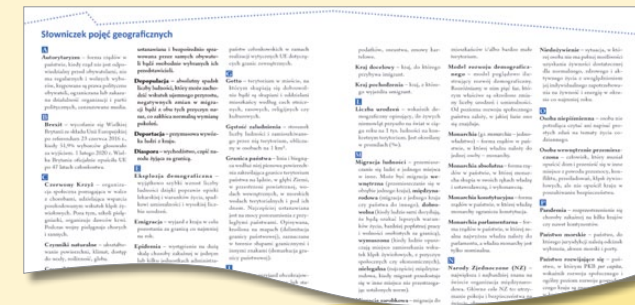
Używane w podręczniku symbole

Podział zadań:

- łatwe;
- średnio trudne;
- trudne.

Zadania według rodzaju zajęć:

- 👤 do pracy w parach;
- 👥 do pracy w grupach;
- 👁️ skorzystać z materiału w podręczniku;
- 📄 skorzystać ze źródeł do tematu, materiału ilustracyjnego;
- 🌐 skorzystać z internetu;
- 🔬 działalność badawcza.

Rozdział II

Różnice w dobrobycie państw

Na naszej planecie jest ponad 190 państw. Różnią się one nie tylko położeniem geograficznym, powierzchnią, formą rządów, liczbą ludności, klimatem, osobliwościami świata roślinnego i zwierzęcego, ale też rozwojem gospodarczym, dobrobytem i możliwościami obywateli. Macie na ilustracji przed sobą kontrastowy świat oczami plastyka i autorów podręcznika.

W tym rozdziale:

- dowiesz się, jak dzielimy państwa według ich wielkości i położenia geograficznego, czym się różnią państwa unitarne i federacyjne, demokratyczne i autorytarne, monarchie i republiki;
- poznasz, co to jest dobrobyt i na czym on polega;
- zapoznasz się ze wskaźnikami potencjału gospodarczego państw i poziomu dobrobytu;
- zbadasz różnice w rozwoju ekonomicznym krajów Unii Europejskiej;
- dowiesz się, jaki poziom rozwoju osiągnęła Litwa.

Dokonasz oceny:

- problematyki klasyfikacji państw;
- przyczyn różnego poziomu rozwoju gospodarczego państw;
- przeszkód w rozwoju krajów w dzisiejszym świecie.

Do tego służyć będą:

- mapy tematyczne;
- diagram;
- materiał statystyczny;
- zdjęcia;
- karykatury.

Geografia a zrównoważony rozwój

Zmiany klimatyczne, konsumpcja, wzrost miast i migracja – to zaledwie kilka przykładów globalnych wyzwań, mających wpływ na życie codzienne każdego z nas. Do ich pozytywnego rozwiązania niezbędne są wielkie zmiany w wielu dziedzinach życia, co już się dzieje na całym świecie. Każdy z nas może przyczynić się do zrównoważonej przyszłości, ale wymaga to najczęściej zmiany utartych naszych zachowań.

1 Dziedziny zrównoważonego rozwoju.

T1 Co znaczy zrównoważony?

Termin na oznaczenie zrównoważenia został po raz pierwszy użyty jeszcze w XVII w. w leśnictwie. Jeden z ówczesnych dokumentów stwierdzał, że nie powinno być wycinanych więcej drzew niż ich może odrastać. Obecnie główną ideą zrównoważonego rozwoju jest ta, że potrzeby dzisiejszego pokolenia muszą być zaspokajane w taki sposób, by nie były zagrożone potrzeby przyszłych pokoleń. Żeby to osiągnąć, należy harmonizować ochronę środowiska, gospodarkę i sferę społeczną, angażując kulturę i politykę. Tylko w ten sposób można zachować równowagę na świecie.

T2 Geografia i zrównoważenie

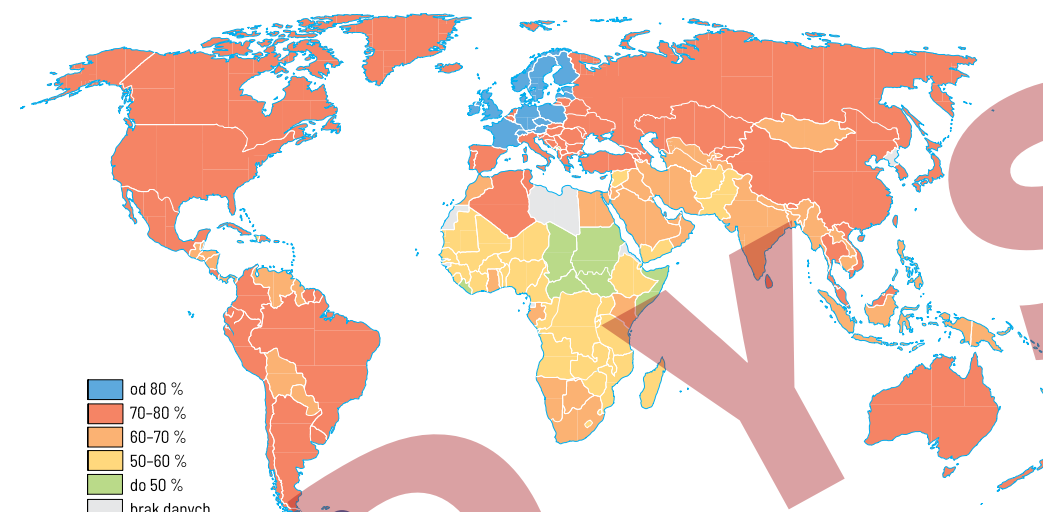
Dyscyplinie geografii przypada szczególna odpowiedzialność w dążeniu do równowagi i kształtowaniu odpowiednich ku temu postaw. Mając za cel zrównoważony rozwój, zawsze należy brać pod uwagę aspekty terytorialne, czyli geograficzne. Łatwo się o tym przekonamy, jeśli przejrzymy listę niektórych rozpatrywanych w tym podręcznikach tematów geograficznych. Pojęcie

zrównoważonego rozwoju jest też w pełni zgodne z celami pracy wielu geografów. Chcą oni lepiej zrozumieć problemy różnych regionów świata, rozpoznawać niezrównoważone zmiany, by móc proponować zrównoważone rozwiązania problemów.

T3 Przyszłość, której pragniemy

We wrześniu 2011 r. Ban Ki-moon, ówczesny sekretarz generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych, rozpoczął kampanię „Przyszłość, której pragniemy” (ang. *The Future We Want*). Powołana przezeń grupa robocza opracowała 17 celów zrównoważonego rozwoju (ang. *Sustainable Development Goals*) i 169 zadań dla osiągnięcia tych celów. Obejmują one zmiany w dziedzinach społecznej, ekologicznej, ekonomicznej i politycznej, a więc wszystkie cztery aspekty zrównoważenia.

Ten plan o bezprecedensowym zasięgu i ważności został zatwierdzony 25 września 2015 r. przez wszystkie 193 kraje członkowskie Narodów Zjednoczonych, które podjęły obowiązek znaczącego przyczynienia się do zmniejszenia czy nawet usunięcia różnic na świecie.

USA	5,0
Australia	4,6
Rosja	3,4
Francja	2,9
Niemcy	2,9
Japonia	2,9
Portugalia	2,8
Włochy	2,8
Szwajcaria	2,8
Hiszpania	2,5
Chiny	2,3
Brazylia	1,8
Indie	0,7
Świat	1,7

2 Indeks zrównoważonego rozwoju w 2022 r.

T4 Agenda zrównoważonego rozwoju

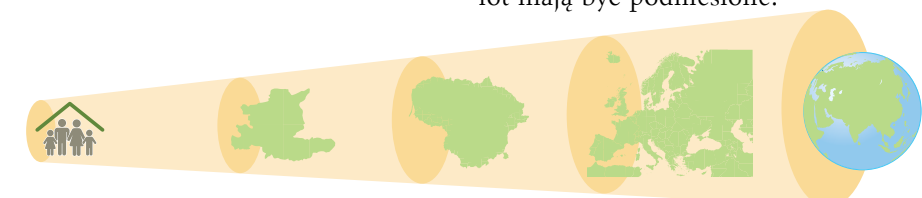
Agenda zrównoważonego rozwoju do 2030 r., obejmująca wiele tematów związanych z geografią, weszła w życie 1 stycznia 2016 r. Wyraźnie określone cele ogólne i zadania, obejmujące i kraje rozwinięte, i rozwijające się, przewidywały, jak świat ma się zmienić do 2030 roku. Możemy stać się pierwszym pokoleniem, któremu uda się pokonać ubóstwo, a także ostatnim mającym możliwość ocalenia planety. Cele adresowane są do rządów wszystkich krajów na świecie, a także do każdej wspólnoty, każdej grupy społecznej i każdego człowieka.

T5 Sprzeczne cele zrównoważenia

Zapewnienie harmonijnego rozwoju nie jest sprawą łatwą. W realizacji konkretnych projektów nierzadko wynikają konflikty między różnymi celami. Przy zderzeniu sprzecznych interesów czasem trudno bywa dojść do kompromisu, który by się zgadzał z zasadami zrównoważonego rozwoju. Celem tego rozwoju jest właśnie unikanie za wszelką cenę takich konfliktów. Mogą one występować na bardzo różnych poziomach. Np. na poziomie indywidualnym może być konflikt osobisty, czy na urlop rodzina wybierze się samolotem. Na szczeblu politycznym konflikt może rozpaść się o to, czy port lotniczy ma być poszerzany albo czy ceny biletów na samolot mają być podniesione.

3 Ilu planetom odpowiada poziom dobrobytu mieszkańców tych krajów.

Indeks zrównoważonego rozwoju – to ogólna ocena w procentach postępów kraju w realizacji wszystkich 17 celów zrównoważonego rozwoju. 100% oznaczałoby ostateczną realizację wszystkich celów.

Gospodarstwo domowe	Samorząd	Kraj	Kontynent	Świat
Nie używać woreczków plastikowych; unikać rzeczy z plastiku (np. słomek do picia; zaplanować kampanię w szkole.	Publicznie promować redukcję plastiku, np. na stoisku informacyjnym w mieście, w artykule prasowym.	Promować badania naukowe w dziedzinie zrównoważonego rozwoju. Popierać oszczędne i przyjazne środowisku projekty ekonomiczne.	Realizować projekt unijny w sprawie ograniczenia ilości odpadów plastikowych.	Zmniejszyć ilość odpadów plastikowych na całym świecie w ogóle i w oceanach w szczególności.

4 Różne poziomy działań dla zrównoważonego rozwoju.

Geografia a zrównoważony rozwój

„Możemy być pierwszym pokoleniem, któremu uda się pokonać ubóstwo, a także ostatnim, które ma możliwość ocalenia naszej planety.”

5 Sekretarz generalny Narodów Zjednoczonych (2007–2016 r.)
Ban Ki-moon

1 KONIEC Z UBÓSTWEM

Zlikwidować wszelkie formy ubóstwa we wszystkich krajach

Możesz przemyśleć swoje zwyczaje konsumpcyjne (czy naprawdę potrzebujesz tej rzeczy?), oddać starą komórkę, rower czy inne rzeczy.

2 KONIEC Z GŁODEM

Zlikwidować głód, zapewnić zaopatrzenie w żywność i lepsze odżywianie, popierać zrównoważone rolnictwo.

Możesz zmniejszyć spożycie mięsa, nie wyrzucać resztek jedzenia.

3 DOBRE ZDROWIE I JAKOŚĆ ŻYCIA

Zapewnić zdrowy tryb życia i wspierać dobrobyt wszystkich grup wiekowych.

Możesz być dyspozycyjny dla innych, np. zaproponować zrobienie zakupów, zanieść ciężkie torby, udzielić pierwszej pomocy.

4 DOBRA JAKOŚĆ EDUKACJI

Zapewnić powszechną, dostępną dla wszystkich oświatę, popierać kształcenie się przez całe życie.

Możesz pomóc w nauce młodszemu czy nienadążającym.

5 RÓWNOŚĆ PŁCI

Osiągnąć równouprawnienie płci i upodmiotowienie kobiet i dziewczynek.

Możesz przemyśleć swoje pojęcie obowiązków, które ktoś podejmuje.

6 CZYSTA WODA I WARUNKI SANITARNE

Zapewnić wszystkim dostęp do wody, oszczędne gospodarowanie nią i sanitariatę.

Możesz oszczędzać wodę, pić ją z kranu.

7 CZYSTA I DOSTĘPNA ENERGIA

Zapewnić wszystkim możliwość korzystania z dostępnej, niezawodnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii.

Możesz oszczędzać energię, kupować mniej żywności przywożonej z daleka lub mrożonej.

8 WZROST GOSPODARCZY I GODNA PRACA

Popierać zrównoważony, inkluzywny i harmonijny rozwój gospodarczy, skuteczne zatrudnienie i godną pracę.

Możesz kupować uczciwie wyprodukowane towary, nawet jeżeli są droższe, dopytywać się o warunki produkcji.

9 INNOWACYJNOŚĆ, PRZEMYSŁ, INFRASTRUKTURA

Budować stabilną infrastrukturę, popierać powszechne uprzemysłowienie i innowacje.

Możesz się zastanowić, jaka nowość byłaby pożyteczna w miejscu twego zamieszkania.

10 MNIEJ NIERÓWNOŚCI

Zmniejszać nierówność między krajami i w samych krajach.

Możesz znaleźć organizacje pomocowe i przystąpić do nich, brać udział w działalności społecznej.

11 ZRÓWNOWAŻONE MIASTA I SPOŁECZNOŚCI

Osiągnąć, by miasta i osiedla stały się bezpieczne, stabilne, zrównoważone i otwarte.

Możesz korzystać z roweru lub transportu publicznego, nawet jeśli samochód rodziców jest wygodniejszy.

12 ODPOWIEDZIALNA KONSUMPCJA I PRODUKCJA

Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji.

Możesz wybierać ubrania second hand, oddawać swoje noszone innym.

13 DZIAŁANIA W DZIEDZINIE KLIMATU

Podjąć pilne czynności w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom.

Możesz dowiedzieć się o tym więcej na lekcjach geografii.

14 ŻYCIE POD WODĄ

Chronić i w sposób zrównoważony wykorzystywać oceany, morza i zasoby morskie.

Możesz nie używać woreczków polietylenowych i w ten sposób zmniejszać trafiające mikroplastyki do wody.

15 ŻYCIE NA LĄDZIE

Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczając pustynnienie, powstrzymać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej.

Możesz stworzyć siedlisko dla owadów.

16 POKÓJ, SPRAWIEDLIWOŚĆ I SILNE INSTYTUCJE

Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu.

Możesz opowiadać wszystkim o 17 celach zrównoważonego rozwoju.

17 PARTNERSTWO NA RZECZ CELÓW

Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Możesz przyłączyć się do stowarzyszenia czy organizacji deklarującej pracę na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Zadania

- Wyjaśnij, co to jest zrównoważony rozwój.
- Wyszukaj zdjęcia do pięciu wybranych celów zrównoważonego rozwoju, które najlepiej obrazowałyby ten cel.
- Przypisz cele zrównoważonego rozwoju do odpowiednich dziedzin.
- Podzielcie się na grupy i podyskutujcie, które cele są najważniejsze dla was, które dla krajów wysoko rozwiniętych i rozwijających się, a które dla całego świata.
- Wybierz cel zrównoważonego rozwoju i opowiedz, jakie zawiera zadania. Krótko je opisz.
- Zastanów się, jak możesz przyczynić się do zrównoważonego rozwoju. W każdym z celów wskaż swój udział.

Dlaczego głodują dzieci?

Nam, mieszkańcom Litwy, trudno jest uwierzyć, że na świecie miliony dzieci niedojadają czy nawet głodują. Jakie są tego przyczyny i jakie wysiłki są podejmowane dla poprawy sytuacji?

2 KONIEC Z GŁODEM

Zadania

- 1 Omówcie mity związane ze zdrowiem i odżywianiem dzieci.
- 2 Wybierzcie dowolne źródło i przestudiujcie jego treść. Wnioski zaprezentujcie w klasie.
- 3 Rozważcie, jak wasza szkoła mogłaby się dołożyć do pomocy głodującym i niedożywionym dzieciom w krajach rozwijających się.
- 4 Dowiedz się, czy na Litwie działają organizacje świadczące pomoc krajom, w których brakuje żywności.

5 mitów o dzieciach niedożywionych

Mimo postępów w ochronie zdrowia i żywieniu dzieci, ciągle jeszcze istnieje sporo mitów o dzieciach, które doznają niedostatku żywności. Do rozproszenia tych mitów może się przyczynić więcej informacji o wpływie braku żywności na dzieci i sposobach walki z tym.

Mit pierwszy

Niedożywienie wyraża się tylko w zbyt małej wadze ciała.

Dziecko, któremu brakuje substancji odżywczych, można rozpoznać nie tylko według jego szczupłości i małej wagi – jego wzrost też może ulec zakłóceniu, tzn. skutek braku jedzenia wzrost nie sięga przeciętnej.

Mit trzeci

Niedożywienie nie ma wpływu na zachorowalność dzieci.

Brak jedzenia odbija się na układzie odpornościowym dzieci. Dzieci wycieńczone niedożywieniem częściej umierają na takie zwykłe w dzieciństwie choroby, jak rozwolnienie czy zakłócenia oddychania.

Mit drugi

Niedożywienie nie ma długofalowych skutków.

Mózg dziecka, które doznaje niedożywienia, może być upośledzony. Jest to jeden z mnóstwa problemów zdrowotnych wywołanych przez brak jedzenia, który może negatywnie odbić się na IQ i zdolności dziecka do nauki.

Mit czwarty

Niedożywienie nie jest śmiertelne.

Co 12 sekund umiera z niedożywienia jedno dziecko. Co roku z tej przyczyny umiera na świecie 5,9 mln dzieci w wieku poniżej pięciu lat.

Mit piąty

Skutki niedożywienia wiążą się tylko ze zdrowiem dzieci.

Niedożywienie odbija się negatywnie nie tylko na zdrowiu dzieci, ale i na jakości ich życia. Jest np. prawdopodobne, że sytuacja finansowa ludzi, którzy w dzieciństwie zetknęli się z brakiem żywności, będzie w przyszłości gorsza.

Burundi	55,9 %
Erytrea	52,0 %
Timor Wschodni	50,9 %
Papua Nowa Gwinea	49,5 %
Madagaskar	48,9 %
Gwatemala	46,7 %
Jemen	46,4 %
Laos	44,2 %
Nigeria	43,6 %
Mozambik	42,9 %
DR Kongo	42,7 %

1 Procent dzieci niedożywionych w 2019 r.

2 Bezpieczne od wojny, ale nie od głodu

Kiedy dwa lata temu z powodu wojny w Sudanie Południowym Jane była zmuszona opuścić swoją wieś, ukryła się na wyspie wśród bagien w regionie Lero: „Udał się na tę wyspę, bo w naszej wiosce było zbyt niebezpiecznie.”

Obecnie Jane i jej zaledwie rocznej córeczce Niakui żyje się ciężko. Choć są bezpieczne od wojny, jednak w tym odludnym miejscu są pozbawione opieki lekarskiej i pomocy humanitarnej. „Często jesteśmy głodne” – mówi Jane.

Nie są one jedyne, które znalazły się w podobnej sytuacji. Trwający trzy lata konflikt w kraju odbił się na plonach zbóż i zaopatrzeniu w żywność. Z tej przyczyny ponad 270 tys. dzieci w Sudanie Południowym cierpi od niedożywienia.

UNICEF i Światowy Program Żywnościowy oraz inni partnerzy podejmują misje dla dotarcia do najbardziej cierpiących dzieci. Pilna pomoc dostarczana jest śmigłowcami, które mogą dolecieć do najodleglejszych miejscowości w Sudanie Południowym.

4 Ośrodki żywienia medycznego w Jemenie

Niedożywienie jest w Jemenie zastarzałym problemem. Obecnie 2,2 mln dzieci w wieku poniżej pięciu lat nie otrzymuje dostatecznej ilości pokarmów, zaś pół miliona z tego cierpi na chroniczne niedożywienie.

Główną przyczyną jest ubóstwo, rodzice nie mają informacji o dożywianiu dzieci, nie potrafią dostrzec objawów złego odżywiania.

UNICEF wspiera finansowo 34 ośrodki żywienia medycznego w Jemenie, urządza szkolenia dla personelu.

„Moje dziecko mocno straciło na wadze – mówi Ensza i z tego powodu zwróciła się do lekarza. Ensza Mohamed Said ma czwórkę dzieci, najmłodsza Radżwa skończyła dopiero siedem miesięcy.

„Od urodzenia córeczka leżała w szpitalu, bo miała problemy z płucami – opowiada Ensza. Chodziłam z kliniki do kliniki w nadziei, że córce postawią diagnozę i wyznaczą leczenie. Powiedziano jej jednak, że Radżwa cierpi od niedożywienia.

„Lekarze kazali mi karmić ją co dwie godziny zgodnie z ich zaleceniami – tłumaczy. – Już nabrała dwa kilogramy. Widzę ogromną różnicę. Wcześniej traciła przytomność z osłabienia, teraz czuje się o wiele lepiej.”

Do ośrodków żywienia medycznego zwraca się co miesiąc po 80 i więcej dzieci z objawami niedożywienia. Bez pilnego leczenia takim dzieciom grozi śmierć.

3 Dziewczynka wraca do zdrowia

Rowa ma pięć lat, a jej ulubionym jedzeniem jest marchew. Choć to warzywo zaczęła uprawiać na małej działce przy domu w Antsirabe (Madagaskar) niedawno, dziewczynka je polubiła.

Wcześniej Rowa jadła tylko ryż. Ten, choć dostarczał dziewczynce ilość kalorii dostateczną dla przeżycia, nie zawierał wszystkich niezbędnych substancji odżywczych, żeby mogła rosnąć silna i zdrowa. Z czasem niedożywienie spowodowało wycieńczenie dziewczynki.

Na szczęście, w ostatnich kilku latach Rowa z mamą Louwą ma możliwość dożywiania się w miejscowym ośrodku UNICEF. Tu Rowa może się też pobawić z rówieśnikami, a pielęgniarki uczą Louwę i inne matki, jak ważne są pełnowartościowe posiłki dla ich dzieci.

„Kiedy po raz pierwszy poszliśmy do ośrodka, wzrost i waga Rowy były za małe – mówi Louwa. – Teraz jej zdrowie poprawiło się. Dziewczynka dużo rozmawia, chce bawić się z koleżankami. Przedtem była cicha i to mnie smuciło.”

5 Kryzys żywnościowy w Malawi

Jolita Dezmata prowadzi gospodarstwo. Jej mąż zmarł przed czterema laty zostawiając ją z szóstką dzieci i gospodarstwem na głowie. Jeden z synów razem z żoną i dwójkiem dzieci wrócił niedawno z sąsiedniego Mozambiku, bo zabrakło tam żywności. Jego roczna córeczka Konja cierpi na dotkliwy niedobór w odżywianiu.

Od końca ubiegłego roku Konja ma ciągłe rozwolnienie. „Była słaba i wycieńczona, dlatego postanowiłam zawieźć wnuczkę do ośrodka zdrowia w Dolo, żeby ją obejrzeć” – opowiada Jolita.

W ośrodku zdrowia Konji od razu zaaplikowano żywienie medyczne. Choć okazało się ono pomocne, jest to tylko tymczasowe rozwiązanie problemu, bo w domu nadal brakuje jedzenia. „Żyjemy tylko dzięki liliom wodnym – mówi Jolita. – Nie stać nas na kupowanie co dzień kukurydzy na bazarze.”

Każdego dnia Jolita wstaje o czwartej rano i wraz z innymi kobietami z wioski rusza w 25-kilometrową drogę. Tam w rzece, w której pełno krokodyli, zbiera lilie wodne, a po powrocie późnym wieczorem przyrządza kolację. „To straszne. W rzece jest dużo krokodyli, ale nie mamy wyboru – skarży się Jolita. – Nie mogę pozwolić, by moje dzieci i wnuki poumierały z głodu tylko z powodu krokodyli. Muszę być dzielna.”

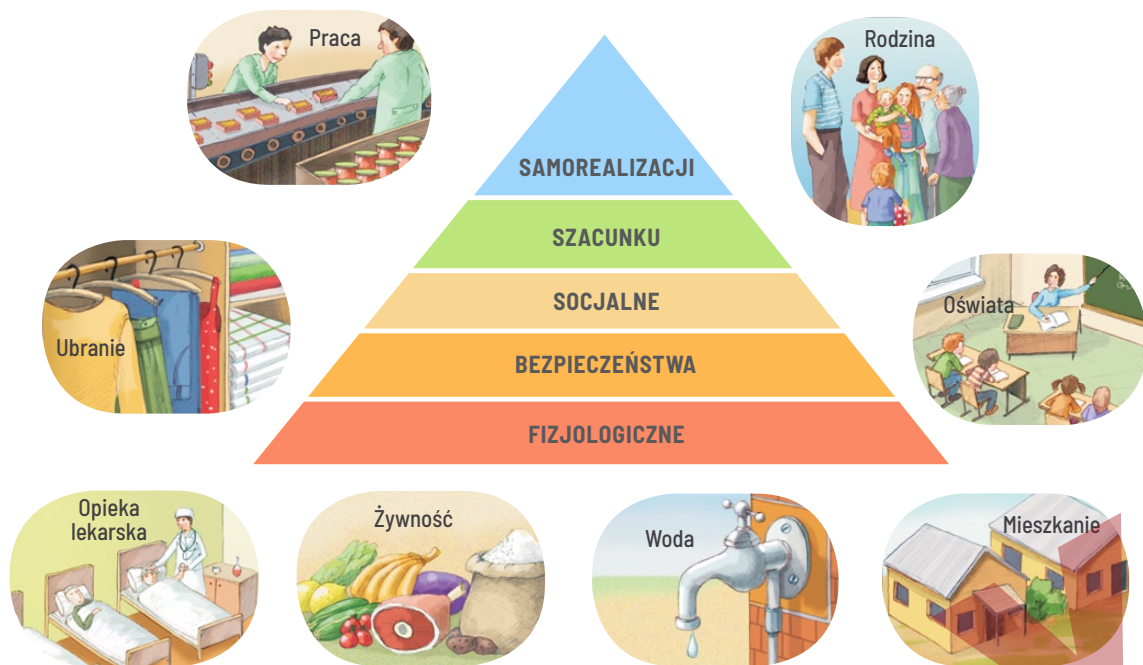
Jolita wspomina czasy, kiedy jej mąż jeszcze żył. „Nigdy tak nie było, żeby ktoś z naszych dzieci cierpiał głód. Mieliśmy dość jedzenia, ale ostatnie dwa lata były bardzo złe z powodu przeciągającej się niebywałej suszy.”

1 KONIEC Z UBÓSTWEM

Co to jest dobrobyt?

Wyobraź sobie, że bierzesz udział w eksperymencie, który potrwa rok. Od jutra wszystkie twoje rzeczy zostaną zabrane i zamknięte na klucz w składziku. Możesz zostawić tylko 10 najważniejszych i najpotrzebniejszych. Bez jakich rzeczy nie mógłbyś się obejść?

1 Piramida potrzeb A. H. Masłowa.

T1 Potrzeby człowieka

Każdy mieszkaniec naszej planety ma jakieś swoje potrzeby. Niektórzy muszą dołożyć bardzo wielkich starań, żeby zdobyć coś do zjedzenia i mieć dach nad głową. Bogaci zaś mają po kilkanaście samochodów, kilka domów i dalej gromadzą bogactwa i poprawiają jakość swojego życia. Psycholog amerykański A. H. Maslow 80 lat temu przedstawił społeczeństwu tzw. piramidę potrzeb. Wyodrębnił w niej pięć poziomów potrzeb człowieka i twierdził, że tylko po zaspokojeniu potrzeb fizjologicznych człowiek może troszczyć się o inne rzeczy. Kiedy jesteśmy najedzeni, wyspani, mamy obok bliskich ludzi, możemy poświęcić więcej uwagi samorealizacji. Realizując siebie czujemy się szczęśliwi i dowartościowani.

Potrzeby człowieka zależą od różnych czynników: wieku, płci, pracy, dochodów i zamiłowań. Potrzeby fizjologiczne wszystkich ludzi (żywność, dom, powietrze, woda)

są podobne, zależą tylko od możliwości. Potrzeby spełnienia i samorealizacji mogą mocno się różnić, ponieważ zależą i od możliwości, i zamiłowań, i wyboru. Dość często potrzeby ludzi są wygórowane i wykraczają poza konieczność, a czasem i możliwości. Przykładem może być potrzeba codziennego spożywania egzotycznych owoców albo jazdy do szkoły limuzyną.

T2 Różne pojęcia dobrobytu

Nasze pojęcie dobrobytu kształtuje środowisko, dochody rodziny i poziom rozwoju gospodarczego państwa. Inaczej rozumie dobrobyt mieszkaniec Madagaskaru, inaczej Meksykanin, a jeszcze inaczej Szwajcar. Odwiedzić w weekend sąsiedni kraj jednemu wydaje się zwyczajnym i całkiem prostym w wykonaniu pomysłem, tymczasem dla obywateli innego państwa jest nieosiągalnym marzeniem.

2

Film „My Stuff”

Chłopak, którego rzuciła dziewczyna, jest zestresowany i zaczyna wszystko kupować. Jednak posiadanie tylu rzeczy go nie cieszy. Dostaje propozycję udziału w eksperymencie. Wszystkie jego rzeczy zostają na rok zamknięte w składziku. Nie może niczego kupować, ale każdego dnia może wziąć ze składziku po jednej rzeczy. Co wybiera?

3

Jovita z Kowna

Jovita wyrosła w Dorbianach, studiuje w Kownie medycynę i wynajmuje z koleżanką mieszkanie. Tylko raz na tydzień odwiedza rodziców, bo pilnie studiuje farmację, poza tym udziela się społecznie, bierze udział w różnych projektach. Obecnie szykuje prezentację projektu w Chorwacji, gdzie podzieli się doświadczeniem z wolontariuszami z pięciu krajów. Po tym Jovita poleci do Grecji, gdzie dołączy do urlopującej rodziny. Rodzice cieszą się z aktywności i osiągnięć córki. Jovita już umówiła się w sprawie odbycia praktyki w międzynarodowej spółce farmaceutycznej w Szwajcarii, a później ma nadzieję dostać pracę w litewskiej filii tej firmy.

4

Vincent z Etiopii

Vincent, mieszkaniec wsi Kork w Etiopii, co tydzień wybiera się do Amby, gdzie studiuje na uniwersytecie. Studia łączy z pracą przewodnika w biurze podróży. W jego wiosce wszyscy uważają, że Vincent już wiele w życiu osiągnął, bo ma gdzie mieszkać w mieście, studiuje, a pracując z obcokrajowcami otrzymuje nie tylko wypłatę, ale i prezenty (słodycze, ładowarkę do komórki, używaną baterię, używane ubranie i plecak), które mu zostawiają turyści. Vincent chciałby pojechać do sąsiedniej Kenii, do Europy, ale te marzenia przekraczają jego możliwości.

Zadania

- a) Wybierz dziesięć rzeczy, bez których nie mógłbyś się obejść, ułóż ich listę.

b) Porównajcie swoje listy w klasie.
- 1) Podzielcie potrzeby osobiste na niższe i wyższe. Uzasadnicie wybór.
- Potrzeby człowieka.

a) Każdy człowiek ma własne potrzeby i marzenia. Od czego to zależy?

b) Wymień trzy swoje potrzeby, które wykraczają poza konieczność.
- 3) Podziel życie codzienne Jovity i Vincenta na poziomy w piramidzie potrzeb.
- Podyskutujcie o tym, jak zmieniają się potrzeby ludzi z biegiem czasu: lata szkolne, 30 lat, 50 lat, 70 lat.
- Dowiedz się, jakie cechy przypisuje państwu dobrobytu prezydent Gitanas Nausėda.

Główne pojęcia

- Objaśnij te pojęcia.
- Baby boom
 - Depopulacja
 - Eksplozja demograficzna
 - Gęstość zaludnienia
 - Liczba urodzeń
 - Model rozwoju demograficznego
 - Naturalny przyrost ludności
 - Piramida ludności
 - Polityka prorodzinna
 - Prognoza demograficzna
 - Rozwój demograficzny
 - Starzenie się społeczeństwa
 - Sumaryczny wskaźnik urodzeń
 - Średnia długość życia
 - Umieralność
 - Umieralność niemowląt

Orientuję się

Skorzystaj z atlasu i wykonaj zadania

1 Gęstość zaludnienia.

- A Wskaż pięć dużych regionów, w których gęstość zaludnienia jest mała i wyjaśnij, dlaczego jest właśnie taka.
- B W których krajach na kontynencie gęstość zaludnienia jest największa? Wymień pięć takich krajów.
- C Wyjaśnij, dlaczego ludzie na świecie rozmieszczeni są nierównomiernie.

2 Zmiany liczby ludności.

- A Wymień dziesięć krajów świata, w których przyrost ludności jest bardzo niski.
- B Wymień osiem krajów na świecie, w których przyrost ludności jest szczególnie wysoki.

3 2 Prognozy demograficzne.

- A Czym ten sposób przedstawiania różni się od tego na zwykłych mapach?
- B Skomentuj treść tej mapy.

Wiem i rozumiem

4 Prawidłowo czy nieprawidłowo?

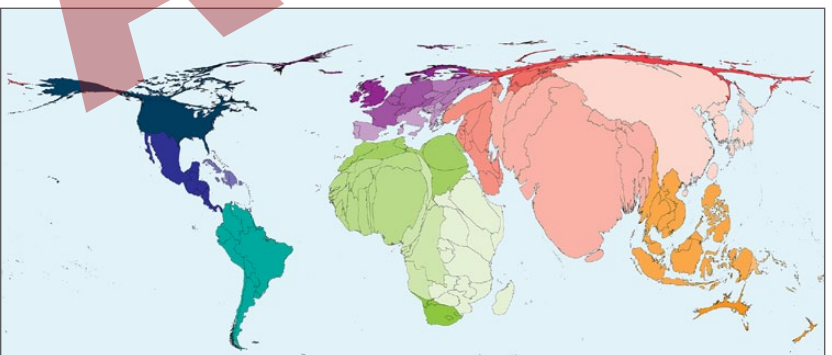
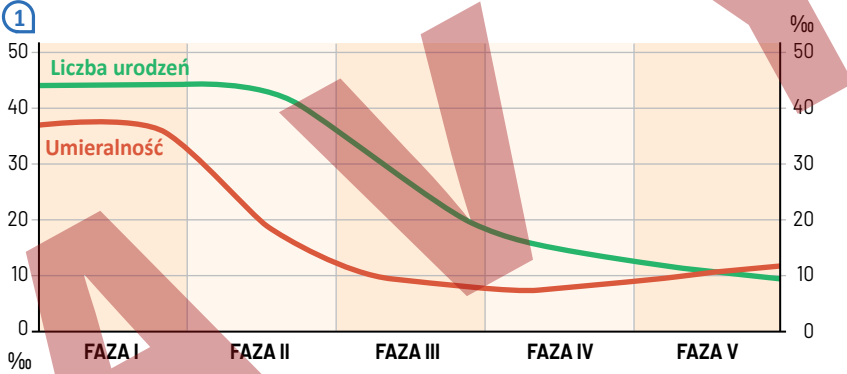
- Popraw błędy i zapisz prawidłowo.
- A Od połowy XX w. do odzyskania niepodległości liczba ludności na Litwie to rosła, to spadała.
- B Chiny wciąż pozostają ludnościowo największym krajem na świecie.
- C Liczba ludności najszybciej rośnie w Azji.
- D Starzenie się społeczeństwa najbardziej właściwe jest krajom europejskim.
- E Piramida ludności nie nadaje się do prognozowania rozwoju społecznego i gospodarczego kraju.

5 Rozpoznaj pojęcie z określenia.

- A Wskaźnik określający, ile dzieci urodziło się rocznie na 1 tys. mieszkańców.
- B Model obrazujący wiekowy skład ludności.
- C Gwałtowny przyrost liczby ludności świata, który się rozpoczął mniej więcej w połowie XX w.
- D Wskaźnik pokazujący, że liczba urodzeń jest wyższa niż umieralność.
- E Średnia liczba dzieci urodzonych przez kobietę w ciągu jej życia.

6 1 Fazy rozwoju demograficznego.

W której fazie rozwoju demograficznego znajdują się Australia, Filipiny, Japonia, Litwa, Mali?

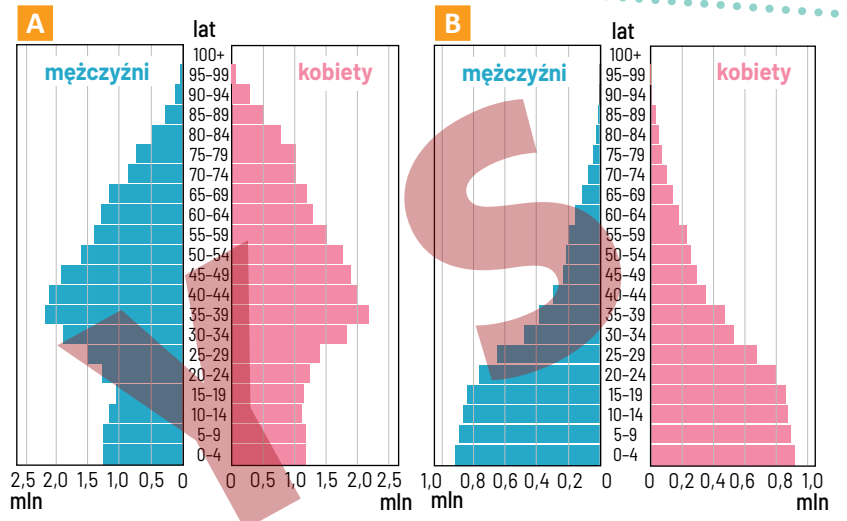
2 Prognoza liczby ludności na 2050 r. (wielkość kraju odpowiada liczbie jego ludności).

Stosuję umiejętności

7 Porównywanie i ocena piramid ludności.

Opisz, co przedstawiają A, B.

- A Ustal, która piramida odnosi się do Hiszpanii, a która do Gwatemali.
- B Przypisz wskaźniki demograficzne odpowiednim krajom.
- C Które kształty piramid wiekowych odpowiadają składowi ludności tych krajów według wieku i płci?
- D Sformułuj wniosek o obecnych i przyszłych wyzwaniach związanych z proporcją osób w wieku produkcyjnym i emerytalnym w obu krajach.

Długość życia	74	83	Umieralność	9	4,8
Liczba urodzeń	9	24,6	Sumaryczny wskaźnik urodzeń	2,7	1,4

Dokonyuję oceny

8 Twoje zdanie o liczbie dzieci.

„Na tle wielkiej liczby dzieci w rodzinach w Afryce wydaje się dobrze, że u nas rodzi się mało dzieci. Przyczyniamy się w ten sposób do powstrzymania wzrostu liczby ludności na świecie.”

Oceń te twierdzenia i wypowiedz swoją opinię.

Sprawdź swoją wiedzę

Teraz potrafisz...

- ... wyjaśnić, od jakich czynników zależy rozmieszczenie ludności na świecie.
- ... wymienić regiony przeludnione i bardzo rzadko zaludnione.
- ... skomentować tendencje wzrostu zaludnienia na świecie i na kontynentach.
- ... wymienić przyczyny i skutki przyrostu liczby ludności dla krajów i regionów.
- ... opisać model rozwoju demograficznego.
- ... oceniać i interpretować piramidę wieku i płci ludności.
- ... rozumieć zmiany liczby ludności na Litwie.
- ... wymienić środki polityki demograficznej.
- ... oceniać skutki rozwoju demograficznego na Litwie.

	Tak	Częściowo	Nie	
...	●	●	●	s. 70–71
...	●	●	●	s. 70–71
...	●	●	●	s. 72–73
...	●	●	●	s. 72, 78
...	●	●	●	s. 80–81
...	●	●	●	s. 74–75
...	●	●	●	s. 84–85
...	●	●	●	s. 86–87
...	●	●	●	s. 86–89

